

El primer ferrer de la plaça dels Hostalets. Josep Fló Simon (Piera, 1826 - Pierola, 1893)

ELS FLÓ. UNA NISSAGA DE FERRERS

FRANCESC VALLS-JUNYENT¹

PALETES, FERRERS I FUSTERS PER CONSTRUIR UN POBLE

És molt probable que, durant bona part del segle XIX, l'edificació de cases de «comparet»² (segons consta en una escriptura de l'època) com les que s'anaven arreglant al peu dels camins de Montserrat o del Coll del Bosc (també dit de l'Estela) i que servien per donar forma al nucli dels Hostalets anés a càrrec dels mateixos pagesos que les feien per convertir-les en la seva llar. La senzillesa d'aquestes edificacions, segurament, feia possible que, en molt bona mesura, fossin els seus futurs inquilins els que poguessin encarregar-se,

a estones perdudes, o durant els dies festius, de mica en mica, d'anar-les pujant. La intervenció de mestres de cases i altres professionals de la construcció intuïm que, en moltes ocasions, devia ser més aviat limitada. Hipòtesi que segurament seria vàlida pel que fa a altres professionals, com ara ferrers o fusters. En tot cas, sembla clar que, fins als anys 1840, al nou nucli dels Hostalets no hi havia població dedicada a aquests oficis característics del ram de la construcció i que no va ser fins a finals de la dècada de 1840 que van començar a instal·lar-se'n al poble. Fins aleshores, quan s'havia de cercar els serveis d'algun d'aquests professionals, calia acudir a la vila propera de Piera o, directament, proveir-se'n el mateix «constructor».

Aquest canvi, provocat per l'aparició dels iniciadors d'algunes de les nissagues locals de mestres d'obres, fusters i ferrers, cal relacionar-lo directament amb la primera onada d'expansió urbana i immobiliària. Ens referim a la que va anar lligada al període de l'oïdium (malura) entre els anys de 1850 i primers de 1860. En molt pocs anys es van construir al poble un important nombre de cases. Entre 1846 i 1865 es van aixecar fins a 40 cases entre mitgeres. Més concretament, en el quinquenni 1856-60 se'n van construir 22. Compteu que això volia dir que s'havien de fer una mitjana de més de quatre cases per any.³ Tot plegat

1. Vull fer constar el meu agraïment a les senyores Concepció Fló i Ràfols i Roser Barranco i Fló pel material ben interessant a què m'han donat accés. També la informació aportada per Joaquim Fló, de Cervelló, ha estat de gran transcendència. Aquest treball forma part dels projectes de recerca dirigits pel Dr. Jordi Catalan, «Crisi industrial i recuperació productiva en la Història d'Espanya, 1680-2018» (Ministerio de Economía i Competitividad, HAR2015-64769-P) i pel Dr. Enric Tello «¿Sistemas agrarios sostenibles? Una interpretación histórica de l'agricultura a Espanya des de la perspectiva biofísica» finançat pel mateix ministeri (HAR2015-69620-C2-1-P).

2. Segons el diccionari un «comparet» era un «hisendat de poques terres, mancat generalment d'eines de treball i que treballa a jornal una gran part de l'any» (*Gran Enciclopèdia Catalana*), o també «treballador de la terra o menestral que té alguna renda per a ajudar el seu treball» (Pompeu Fabra, *Diccionari General de la Llengua Catalana*, Barcelona: Edhasa, 1985 (20ª edició)). De tota manera, la que potser trobem més convincent és la que diu «treballador de la terra. Habitant de la campinya. Camperol. Jornalero. Pagès senzill» (Josep Aladern, *Diccionari Popular de la Llengua Catalana*, Barcelona: Fco. Baixeras Ed., 1905).

3. Oferim un detall d'aquest recompte en el llibre Montserrat Cucurella-Jorba, Jordi Parcerisas i Valls i Francesc Valls-Junyent, *Entre vinyes i camins* (en premsa).

va anar molt lligat a l'acumulació de capitals per part d'algunes nissagues. L'arribada de la malura a les poblacions més properes a la costa, va fer possible que aquests pagesos de l'interior (com és el cas dels Hostalets), que per raons climàtiques es van escapar del fort de la crisi, poguessin acumular sumes significatives de diners i van decidir invertir-ne, almenys una part, en el fenomen de la construcció.⁴

Amb relació a l'arribada als Hostalets d'aquestes famílies amb unes activitats prou específiques i característiques, cal fer tres observacions importants. La primera és que, en tots els casos, malgrat que ells sempre es definiran a partir del seu ofici (ferrer, mestre de cases, etc.), tots, amb més o menys intensitat, també es dedicaran al treball de la terra i, en concret, al conreu de la vinya. A vegades ho faran en petites parcel·les en propietat, però també, molt sovint, no els quedarà cap altra

forma d'accés a la terra que la concessió a rabassa morta d'alguna parcel·la per part dels propietaris de masies del rodal hostaletenc.

Un segon element a posar de manifest respecte de les famílies de paletes, fusters o ferrers que van adquirir un protagonisme creixent en l'expansió del nucli urbà dels Hostalets a partir dels anys de la dècada de 1850, és el fet que, sovint, formaven part d'unes diàspores de caràcter professional, les quals, independentment d'on tenien el seu punt de partida, solen coincidir, si no sempre, almenys de manera força majoritària, en el punt de destí: la ciutat de Barcelona. De la mateixa forma que aquestes famílies de professionals van fer cap als Hostalets cap a mitjan segle XIX per l'atracció que exercia un nucli en plena fase de creixement urbà, en les generacions subsegüents, algun dels descendents també es podia sentir atret pel dinamisme i les oportunitats que oferia el Cap i Casal.

TAULA 1
Arribada de gent amb oficis del sector de la construcció als Hostalets de Pierola a mitjan segle XIX

DATA (1)	NOM	OFICI	PROCEDÈNCIA	LLOC DE NAIXEM. DEL PARE	OFICI DEL PARE
1846(2)	Jaume Llorens Almirall	mestre de cases	Piera	Pierola	pagès
1849	Josep Fló Simon	ferrer	Piera	Piera	ferrer
1851	Gaudenci Escala Raventós	fuster	St. Sadurní d'Anoia	Olesa de Bonesvalls	pagès
1852	Pau Sort Carreras	mestre de cases	Pobla de Claramunt	Pobla de Claramunt	barber
1853	Joan Bta. Casals Soteras	mestre de cases	Piera	Òdena (?)	pagès
1856	Pere Forquet Torres	rajoler	Sants	s.d.	s.d.
1860	Josep Cucurella Tobella	fuster	Sabadell	Pierola	fuster

Notes: (1) La data correspon a la primera referència documental que indica la seva presència als Hostalets de Pierola. (2) Segons la partida de baptisme de Josep Llorens Isart, en què Jaume Llorens «mestre de cases» va fer de padrí. Arxiu Diocesà de Barcelona, Arxiu Parroquial de Pierola (ADB, APP), Baptismes, reg. 48, f. 134.

Font: fonts d'informació diverses.

4. Juan Piqueras Haba, *De les plagues americanes al cooperativisme a Espanya. 1850-2007*, Vilafranca del Penedès: Andana S.L., 2010, p. 15-56. També podeu veure un article d'aquest mateix autor titulat «El Oídium en España: la primera gran plaga americana del viñedo. Difusión y consecuencias

1850-1870», *Scripta Nova*, XIV, 332 (2010) i també l'excel·lent article de F. Nadal Piqué i L. Urteaga, «L'impacte geogràfic de la plaga de l'oïdi sobre el vinyar català: el cas de la comarca del Maresme (1852-1862)», *Cuadernos de Geografía*, 83 (2008), p. 39-60.

Un dinamisme urbà i immobiliari infinitament més intens encara, juntament amb la influència dels aires de determinats corrents arquitectònics i artístics que posaven en valor en el món de la construcció l'activitat dels treballadors d'oficis auxiliars com fusters o ferrers, van fer que, en les darreres dècades del segle XIX, membres d'aquestes diàspores se sentissin atrets pels cants de sirena provinents de la Ciutat dels Prodigis. Aquest fenomen va esdevenir especialment significatiu durant els darrers anys del segle XIX quan, arran de la crisi desfermada per l'extermini de la vinya per part de la fil·loxera, al poble, les oportunitats de feina es van reduir dramàticament per l'aturada total de l'activitat de la construcció.⁵

Finalment, en tercer lloc, la significació històrica d'aquestes nissagues, generalment vingudes de fora la població, i que ben aviat, almenys algun dels seus membres, va acabar provant sort a Barcelona, no es va reduir al paper destacat en l'activitat constructiva local durant alguns episodis d'eufòria. Els èxits empresarials aconseguits a posteriori a la ciutat podien repercutir després al poble, en la mesura que la generalització del fenomen de l'estiueig al principi del segle XX entre la gent aposentada propiciava un retorn als orígens, a les arrels, a la població on encara hi havia avantpassats o, fins i tot, part de la família. Aquest no serà exactament el cas de la família Fló, que d'alguna manera es va convertir en una excepció respecte de les altres famílies que apareixen en la taula. Es tracta, per tant, més aviat de l'excepció que confirma la regla.⁶

En definitiva, ens sembla molt pertinent explicar la trajectòria d'alguna de les famílies

Forja fabricada pels ferrers de la plaça dels Hostalets de Pierola. Cal fer constar que, a la part de dalt, s'hi pot veure l'escut local dels Hostalets de Pierola (mitra entre les dues claus entrecreuada).

que van arribar als Hostalets als anys centrals del segle XIX i que, atès el seu ofici, van participar de manera molt directa en el fort creixement immobiliari i urbanístic que estava experimentant la població, aleshores encara barriada del terme de Pierola. Són molt il·lustratives de fins a quin punt, a Catalunya, el progrés derivat del triomf de la societat industrial capitalista va estar estretament lligat a l'establiment de vincles humans molt forts entre el conjunt del país i la seva capital. Uns vincles, unes relacions que no eren unidireccionals, ni tan sols bidireccionals, sinó multidireccionals, com posa de manifest

5. Miquel Gutiérrez Poch, «La fil·loxera a l'Anoia (1878-1900). Contribució a l'estudi de la crisi agrària de finals del segle XIX a Catalunya», a *Estudis. Temes sobre la comarca de l'Anoia*, 1 (1985), p. 23-36. Vegeu també Josep Iglésies, *La crisi agrària de 1879/1900: la fil·loxera a Catalunya*, Barcelona: Edicions 62, 1968. Hem dedicat a aquesta qüestió un capítol del llibre de M. Cucurella-Jorba, J. Parcerisas i Valls, F. Valls-Junyent, *Entre vinyes i camins* (en premsa).

6. Vegeu Glòria Soler, *L'estiueig a Catalunya. 1900-1950*, Barcelona: Edicions 62, i de la mateixa autora *L'estiueig. Les experiències estiuenques de diverses generacions de catalans*, Barcelona: La Magrana, 2004. Malauradament aquesta autora no pren en consideració aquesta idea de «retorn al poble d'origen», que pel que sembla era molt present entre les diverses generacions d'estiuejants, encara que no ho fos per als Fló.

Porta del cementiri de Cervelló atribuïda a Joan Fló Farrés (1859-1910).

aquest anar i venir de professionals que es movien a la recerca d'oportunitats de poder treballar del seu ofici. Aquests professionals, generació rere generació, anaven acumulant habilitats, capacitats, expertesa i destresa en la direcció de convertir-se en una barreja ben peculiar i, molt genuïnament catalana, d'artesans-industrials.

UNS PRECEDENTS LLUNYANS: ELS TOBELLA DE SANT SADURNÍ D'ANOIA DEL SEGLE XVIII

Al final dels anys quaranta del segle XIX, va fer cap als Hostalets en Josep Fló Simon, procedent de Piera. Era ferrer com el seu pare, Joan Fló Tobella, i els seus germans, Jaume i Joan Fló Simon. Però més enrere d'aquest Joan Fló Tobella, els Fló no havien estat mai ferrers. Eren terrissers, un ofici molt habitual a la vila de Piera.⁷

L'ofici de ferrer els venia, molt segurament, per la part Tobella. Els Tobella eren una família originària de Masquefa que, al final del segle XVII, havia passat a Sant Sadurní d'Anoia, on s'havien establert com a ferrers. Els Tobella de Sant Sadurní van dedicar-se a l'ofici de ferrer durant diverses generacions, en una vila cridada a convertir-se, molt posteriorment, en capital

7. Flocel Sabaté, «Historia Medieval», a *Història de Piera*, Lleida: Pagès Editors, 1999, p. 110-253.

del cava. Però, a mitjan segle XVIII, un dels fills cabalers va decidir traslladar-se a Piera, on sembla que va casar-se amb la neboda d'un ferrer pierenc: Jaume Boxó, conegut popularment com «el ferrer de la Plaça».⁸ A l'inici de març de 1755, Jaume Boxó, ferrer de Piera, i el seu «nebot» Sadurní Tobella, ferrer, també de Piera, van signar un conveni per evitar un plet que semblava força segur. En aquest conveni hi consta tot el detall de la composició de la «botiga» de ferrer de Jaume Boxó, el qual es limitava a oferir el seu instrumental al ferrer Sadurní Tobella. Són les eines que apareixen a la taula 2.

El que no podem dir amb seguretat és que aquest material que va rebre el ferrer Tobella del seu «oncle», fos el que després, ja al final del segle XVIII i primers anys del XIX, continués estant disponible per als Tobella. En realitat, els descendents d'aquest ferrer Tobella van compaginar l'activitat de ferrer amb la de manescal i, arribats a l'inici del segle XIX, van esdevenir, de nou, plenament ferrers.⁹ Fou aleshores quan van començar a escampar-se pels pobles propers (i no tan propers) amb la intenció de poder conservar l'ofici, atès que era ben clar que, si es volia fer de ferrer, no es podia aspirar a fer-ne tots plegats en la mateixa població.

En el testament de Jaume Tobella Boxó, manescal de Piera, de 1814, li deixa al seu fill Joan, ferrer de Sant Quintí de Mediona, 40 lliures. Fixeu-vos que el ferrer de Sant Quintí era descendent de la saga Tobella de Piera. D'altra banda, una de les filles de Jaume Tobella Boxó es va casar amb el fill d'un terrisser pierenc. Es tracta de Magdalena Tobella. D'aquesta manera,

8. Arxiu Comarcal de l'Anoia (ACAN), Notarials, notari Lluís Cases (Piera), reg. 141, 10.3.1755, 76v. Ens referim a aquesta persona com a «neboda» perquè així ho diu la documentació, però ens ha estat impossible identificar les relacions familiars entre els dos ferrers.

9. Per exemple, consta que el 1805 Jaume Tobella era a la vegada «ferrer y albeyter» (ACAN, Notarials, notari Maria Cases, Piera, 1805, f. 37 i 58).

TAULA 2

Eines que Jaume Boxó, ferrer de la plaça de Piera, entrega al seu «nebot» Sadurní Tobella el 1755

EINES DE JAUME BOXÓ
12 llimes i 1 raspa
4 malls grossos
2 martells de perra (1) per picar
2 martells d'adobar ferradures
3 botavants (2) de ferrar
2 estenalles de ferrar
2 martells de ferrar
4 estenalles grosses
3 estenalles de forjar
1 escaire
1 passadora
1 tallant
1 estampadora
1 compàs gros
15 punxons
3 xavetes (3)
1 romana mitjana vella que és de la mateixa «botiga»
1 manxó de dita «botiga»
2 martells de cap
3 encluses (la una grossa, altra mitjana i l'altra més petita)
1 bigòrnia (4) molt usada
4 ulleres de fer arreus
2 soles de posar sota les ulleres i un caragol

(1) suposem que vol dir «de pedra»; (2) els *botavants* són una espècie de pala de 30 cm. de llargària per uns 8 cm. d'amplària, amb boca tallant i voreres amb barana; té un mànec de fusta, i l'usen els ferrers per rebaixar la part inferior de la pota de les bústies abans de ferrar-les (Antoni M. Alcover, *Diccionari català-valencià-balear* (versió electrònica)); (3) les *xavetes* eren unes peces per aguantar determinades eines; (4) Una *bigòrnia* és una enclusa molt petita que empren els ferrers i llauners (Antoni M. Alcover, *Diccionari català-valencià-balear*, versió electrònica).

Font: Arxiu Comarcal de l'Anoia (ACAN), Notarials, Lluís Cases (Piera), reg. 141, f. 76v.

el fill que van tenir, Joan Fló Tobella, va convertir-se en el primer ferrer de la saga Fló a Piera.¹⁰ El cas dels Fló és, sens dubte, un dels més paradigmàtics d'aquestes diàspores professionals que van anar rondant per diversos llocs de Catalunya fins arribar a Barcelona, a principis del segle XX, on van poder tenir la sort d'establir-se amb èxit.

ELS HEREUS DE JOAN FLÓ TOBELLA (1792-1849)¹¹

Un dels fills de Joan Fló Tobella es va quedar com a ferrer a Piera, Joan Fló Simon. Desconeixem el perquè Joan Fló Simon no va tenir continuïtat i al final va haver d'acudir a un fill del seu germà Josep, Facundo Fló Parcerisas (1859-1915), nascut al poble veí dels Hostalets, per donar continuïtat al seu negoci de ferrer.

Facundo Fló Parcerisas es va casar a Piera al principi dels anys vuitanta del segle XIX. I més concretament, al final de 1884 va signar un rebut per la gens menyspreable quantitat de 1.000 pesetes rebudes del seu pare en concepte de drets legitimaris. Una dada important del contracte era la que deia que Facundo Fló no tenia cèdula d'habitabilitat a Piera, perquè segons sembla havia anat a viure-hi després de la confecció del darrer padró d'habitants (que devia ser de 1877).¹²

Cal Facundo, la seva casa a Piera, constitueix un exemple de casa modernista, aixecada, segons consta a la façana, l'any 1902. És un edifici decorat plenament amb ferreteria de fabricació pròpia, tal com es pot veure en les fotografies que acom-

10. Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), notarials d'Igualada, reg. 938, s.f., 23.2.1814. En el testament es va especificar que, en cas de desavinença entre els hereus, «tots los baxos quedaran per dt. Jaume [Tobella] junt amb lo Aparato de la Botiga de ferrer».

11. Ens és desconeguda la data de defunció d'aquest ferrer. Hem col·locat aquí la data del seu darrer testament (ACAN, Notarials, notari Pau Castell, 1849, f. 179).

12. Escripura de carta de pagament atorgada davant del notari Nart de Piera el 7-12-1884. Documentació particular de la Sra. Roser Barranco Fló.

Cal Facundo de Piera (carrer Dr. Carles, 9), casa modernista de 1902 decorada amb ferro fabricat pels mateixos ferrers Fló

panyen aquestes línies. La majoria d'ornaments recullen elements de caràcter modernista, com ara plantes i flors. A cal Facundo van continuar fent de ferrers durant diverses generacions, com quan es va fer càrrec de la casa el fill de l'esmentat Facundo, Josep Fló Segura i després els seus descendents.¹³

El que ens interessa ara, però, és el fill de Jaume Fló Simon que es deia Joan Fló Farrés (1859-1910), nascut als Hostalets de Pierola, a la casa del seu germà, Josep Fló Simon. Desconeixem el perquè d'aquest naixement en aquest lloc. El que sí que sabem és que va morir, amb 51 anys, el 1910, a Cervelló. Es va casar el 1884 a Olesa de Bonesvalls.¹⁴ Abans d'arribar a Olesa de Bonesvalls, Joan Fló Farrés, també ferrer, va anar cercant feina

per diversos indrets. En primer lloc, a l'hora de demanar el seu casament amb Concepció Badell Masana (nascuda a Sant Joan Despí el 1865) aporta al rector d'Olesa de Bonesvalls un certificat del rector de Santa Eulàlia d'Esparreguera en què diu que ha habitat en aquella parròquia deu mesos abans de passar a residir a Olesa de Bonesvalls. En segon lloc, aporta un segon certificat del capellà de la parròquia del Carme (Barcelona) en què diu que hi va viure un any i mig abans de passar a Olesa de Bonesvalls. Tots aquests certificats porten diverses dates del febrer de 1884, prèvies al dia del seu casament, el 23 de febrer.¹⁵

A Olesa de Bonesvalls va continuar fent de ferrer. Ben aviat, per raó de la fil·loxera, va haver d'abandonar aquell poble per traslladar-se més a prop de Barcelona: Cervelló. A Cervelló feia de manyà a la fàbrica de vidre de cal Mensa, on va demostrar una gran habilitat en el domini del ferro. La propietària de cal Mensa li va encarregar la construcció de les reixes i baranes de la finca, els forjats de l'església parroquial i la porta del cementiri parroquial.¹⁶

El mateix Joan Fló Farrés va acabar deixant parcialment la feina de ferrer per ocupar-se en altres activitats a Cervelló (com, per exemple, la fabricació de vidre). Pel que fa als seus descendents, sabem que en alguns casos van optar per emigrar cap al Brasil quan van ser cridats a files. En d'altres, van decidir quedar-se a Cervelló. Tots van aprendre l'ofici de vidrier. I una part significativa de la família va fer l'opció de dedicar-se al teatre.

Més enllà de la descendència de Jaume Fló Simon, al seu germà, Josep Fló Simon (1826-1893), li va tocar per la seva banda emigrar de Piera cap als Hostalets de Pierola. Quan va arribar als Hostalets, cap a 1849, tenia 23 anys i, per tant, una de les primeres coses que va fer va ser casar-se amb la pierolencina Antònia Parcerisas Llopart. Es van establir a la casa que tenia la família Rigol al

13. Vegeu, per exemple, l'anuari *Bailly-Bailliere-Riera* de 1936.

14. A. Monforte, «Història del teatre a Cervelló», a *Sauló*, 12 (2014), p. 3-4.

15. Documentació pròpia de Joaquim Fló (Cervelló).

16. Vegeu A. Monforte, «Història del teatre ...», p. 3-4.

Còpia d'una targeta gran de Josep Fló Samsó en la qual es representen una roda, unes gerres i un deversall de riqueses que surten dels dos corns de l'abundància que hi ha al costat de l'escut. En aquest escut hi ha un mall i una enclusa, símbol de l'art de ferrer.

centre mateix del poble, en els terrenys que havien estat de l'antic hostal del Càlix. Pagava un cens a Rigol per un valor de 170 rals (o sigui, ni més ni menys que la suma de 42,50 pessetes). Aquesta casa, que avui porta el número 11, es va convertir en cal Ferrer de la Plaça.¹⁷ Estava, per tant, situada ben a prop de cal Baptista (actual Major, núm. 1), una família de mestres de cases. En definitiva, el centre dels Hostalets començava a agafar un tarannà ben característic: ja no només hi havia pagesos, sinó que ara començava a haver-hi paletes, ferrers i fusters. Estem a l'inici de l'època en què al poble s'estaven construint diverses cases a la vegada, empenya que agafaria més volada a partir del moment daurat propiciat per l'augment de preus del vi que va provocar la malura o oïdium.

Els fills de Josep Fló Simon i d'Antònia Parcerisas Llopart, Facundo, Josep i Jaume Fló Parcerisas van esdevenir tres ferrers que van treballar el primer a Piera (ja ho hem dit abans) i els altres dos als Hostalets. En Josep, solter va morir sense descendència, però en Jaume va tenir dos fills: en Josep Fló Samsó (1887-1958) i Jaume

Fló Samsó (1882-1955). En Jaume va continuar als Hostalets tot i que, algunes èpoques, va anar-se'n a treballar a Barcelona, on el seu germà Josep va decidir marxar per després acabar-s'hi establint també com a ferrer (tal com veurem més endavant). D'aquesta manera, en la contribució industrial de 1917, Jaume Fló Samsó ja no apareix com a ferrer als Hostalets, segurament perquè les feines que hi feia eren força ocasionals.¹⁸

JAUME FLÓ PARCERISAS (1857-1919). UN FERRER BASTANT TOCAT PER LA POLÍTICA

Conegut entre el veïnat com «el ferrer de la plaça», Jaume Fló Parcerisas apareix per primera vegada en el llistat de la contribució industrial l'any 1893, coincidint amb la baixa per defunció del seu pare, l'esmentat Josep Fló Simon.¹⁹ Sabem, però, que ja el 1890 havia concorregut com a ferrer-manyà al Concurs Vitícola que es va celebrar a la ciutat de Badalona. Hi va presentar dos models d'ensulfatadores que ell fabricava en el seu taller dels Hostalets i que comercialitzava, l'una, al preu de 40 pessetes i, l'altra, a 27 pessetes.²⁰

Es va casar el 1881 amb Eulàlia Samsó Ribas, natural de Piera.²¹ Dels seus fills va destacar en Josep Fló Samsó, qui es va traslladar a Barcelona i va continuar l'ofici del seu pare en un taller de «Cerrajería Artística» del qual ja parlarem després.

Pel que fa a l'activitat social i política de Jaume Fló Parcerisas, en l'àmbit hostaletenc, sabem que cap a 1903 era soci de la Constància Pierolenca, organització que aplegava el sector local de tendència republicana.²² Aquesta organització de

17. Escripura d'establiment de Rigol a favor de Josep Fló Simon (2-5-1857). Documentació patrimonial de la Sra. Roser Barranco Fló. Segons aquesta documentació, el 1868 van adquirir un altre tros de solar a la part del darrere d'aquest mateix, per un preu de 220 pta. El 1897 van completar les operacions amb una escripura de redempció del cens de 1857, pel preu de 850 pta.

18. Arxiu Municipal dels Hostalets de Pierola (AMHP), Matricula Industrial, reg. 59.

19. AMHP, Matricula Industrial, reg. 59.

20. *La Vanguardia*, 3-2-1890, 24-2-1890 i 6-3-1890.

21. Arxiu Diocesà de Barcelona, Arxiu Parroquial de Pierola (ADB, APP), Matrimonis, reg. 60, p. 51.

22. Fons Documental Francesc Valls. Llibreta de comptes de la Constància Pierolenca. 1903.

caràcter recreatiu va rivalitzar en l'organització d'actes lúdics en les principals festes locals amb la Unió Hostaletenca, de tendència catalanista-conservadora. Políticament va tenir una implicació important en alguns dels fets més destacats que van succeir als Hostalets durant els darrers anys del segle XIX i els primers del XX. El 1896, arran de la celebració d'eleccions a diputats a Corts, va ser encausat juntament amb altres sis hostaletencs per frau electoral. El judici es va celebrar a l'Audiència de Barcelona enmig d'una gran expectació per part de la premsa comarcal i barcelonina. Fló i els altres encausats van aconseguir finalment sortir-ne absolts.²³

En els diversos incidents que enfrontaren el sector dirigent local (molt vinculat a l'esmentada associació Unió Hostaletenca) amb el propietari Josep Roviralta Figueras, Jaume Fló es va arrencar sempre al costat de Roviralta. D'aquesta manera, el 1904, en una discussió al carrer entre Roviralta i l'aleshores secretari de l'Ajuntament Joan Parcerisas Càlix, Jaume Fló va sortir en defensa de Roviralta. L'incident, amb insults i algun cop de puny inclosos, va acabar als jutjats i, finalment, amb la condemna i empresonament l'any 1906 de tres destacats patricis hostaletencs: l'esmentat Joan Parcerisas, el seu germà Josep i el fuster Josep Cucurella.²⁴

El 1914, Jaume Fló va tenir una decisiva intervenció en la clausura de la Unió Hostaletenca. Jaume Fló presentà una denúncia al Govern Civil reclamant la clausura d'aquesta entitat perquè «*la conducta que viene observando sólo sirve para fomentar odios y pasiones entre los vecinos de esta población, llegando á constituir, en ciertos y determinados casos, un verdadero peligro para el orden público*». El governador civil en va ordenar

la clausura a l'alcalde Notó. Aquesta es va portar a terme amb la intervenció dels mossos d'esquadra de Masquefa.²⁵

Jaume Fló Parcerisas va morir el 8 de maig de 1919,²⁶ només uns mesos abans de l'inici de la construcció del local social de la Cooperativa Agrícola. Amb tot, la vinculació del ferrer de la plaça i de la seva família amb el sector local de tendència republicana que va impulsar l'edificació d'aquest local va posar-se de nou de manifest quan, amb motiu de la forta conflictivitat social que es va viure a la capital del Principat després de la vaga de la Canadenca (febrer-abril de 1919), el fill de Fló Parcerisas, Josep Fló Samsó, va tornar al seu poble de naixement durant uns quants mesos i, aprofitant l'avinentsa, va forjar la magnífica làmpada que presidiria la sala del local que en aquells moments es trobava en fase de construcció.²⁷

JOSEP FLÓ SAMSÓ (1887-1958) I LA FUNDACIÓ DE HIERROS FLÓ A BARCELONA

Josep Fló Samsó havia nascut a cal ferrer de la plaça dels Hostalets de Pierola l'any 1887.²⁸ No eren massa bons temps. S'acostava la fil·loxera i, si es volia fer de ferrer, calia cercar algun altre indret. Josep era el germà de Jaume Fló Samsó, tots dos fills de Jaume Fló Parcerisas.

Desconeixem exactament quan va prendre la decisió d'emigrar dels Hostalets cap a Barcelona. Però en el padró de 1910 consta el seu nom ratllat en llapis, cosa que vol dir que devia marxar abans del 1915 en què es va fer un nou padró d'habitants.²⁹ El 1922, els anuaris *Bailly, Bailliere, Riera*

23. *El Noticiero Universal*, 28-12-1897, 29-12-1897, 31-12-1897 i 1-1-1898. *La Semana de Igualada*, 1-1898.

24. Vegeu Jordi Planas i Francesc Valls, «L'incident dels Hostalets de Pierola de 1904: un episodi de la decadència del caciquisme dels Godó al districte d'Igualada», a *Revista d'Igualada*, 41, setembre 2012, p. 18-35.

25. Arxiu General de la Delegació del Govern a Catalunya, Associacions, exp. 8.042.

26. ADB, APP, Òbits, reg. 71, p. 331.

27. Segons informacions orals.

28. ADB, APP, Baptismes, reg. 51, f. 233.

29. AMHP, padró d'habitants de 1910, reg. 87 i padró d'habitants de 1921, reg. 89.

Josep Fló Samsó va destacar pel treball de forja que aplicava a la realització de mobles i objectes de decoració. Aquí veiem una imatge de la botiga-exposició que tenia permanentment oberta al carrer Aragó, 279, de Barcelona.

ja ens informen d'una dada important: Josep Fló Samsó ja havia fundat una «Cerrajería Artística» al carrer d'Aragó, núm. 277.³⁰ Segons diversos testimonis orals, això va ser després de provar sort amb una botiga de roba, amb la qual no va tenir èxit.

També ens és força poc conegut en quina data i per quina raó la Cerrajería Artística es va transformar en l'empresa Hierros Fló. Les seves creacions es van convertir en peces de referència en moltes cases adinerades de la Barcelona de després de la Guerra Civil. De fet, la primera referència a aquesta empresa la trobem en una fotografia que reproduïm en aquest

article en què es fa propaganda del local on es trobava Hierros Fló. Es tracta d'una postal en què, a la part de darrere, hi ha escrita la data de «5 feb. 1940».

De tota manera, Hierros Fló va ser una empresa que es va fer famosa per les exposicions que organitzava. La primera d'aquestes exposicions sembla que va ser feta molt als inicis. Concretament, a la premsa de l'època, el 1942, ja apareixen anuncis com ara el següent: «EXPOSICION HIERROS FLÓ. Aragón, 279 (junto apeadero). Presenta originalísimos sillones, mesas-parasoles, etc. para campo, playa y jardín. Durante este mes permanecerá abierta incluso domingos y festivos, de 12 a 2».³¹

Passats uns quants anys, la política de les exposicions va continuar. A l'inici del juny de 1956

30. Val a dir que, de 1922 a 1924, el propietari que apareix a les guies *Bailly-Bailliere-Riera*, no és Josep Fló, sinó Joan Fló. Desconeixem la raó d'aquest error. D'altra banda, el lector s'haurà fixat que l'adreça és Aragó, 277, de la mateixa manera que posteriorment apareix, a vegades, Aragó, 278.

31. *Hoja del Lunes*, 15-6-1942. Es repeteix aquest mateix anunci en les edicions de 22 i 29 de juny.

Fotografia d'una de les exposicions que Josep Fló Samsó organitzava en la seva botiga del carrer Aragó, 279.

es publicava aquesta nota al diari *La Vanguardia*: «INTERESANTE. HIERROS FLÓ se complace en comunicar a su distinguida clientela que la actual Exposición ha constituido un gran éxito y a petición de muchas personas que no han podido visitarla, ha sido prorrogada hasta el 10 de julio, pudiendo admirar una renovación de lo más moderno en muebles-bar, mesas, etc., etc., para campo, playa y objetos propios para regalo. A partir del lunes 11 de junio, la Exposición podrá ser visitada únicamente los días laborables en Aragón, 278».³²

I encara passats uns anys més tornava a sortir un anunci d'una altra exposició: «HIERROS FLÓ. Presenta su SEGUNDA Exposición de Muebles y Accesorios para Hoteles, Restaurantes, Residencias,

Bares, etc., etc. del 2 al 31 de marzo. Calle Aragón, 279, entre Paseo de Gracia y Vía Layetana.»³³

En realitat, la data d'aquest anunci, 1959, va produir-se un any després de la mort del ferrer Josep Fló Samsó, el dia 11 de gener de 1958. Es va fer càrrec de l'empresa el seu fill Carles Fló Rius. Un anunci ben significatiu del caràcter de la seva empresa es pot observar en una d'aquestes revistes. S'hi observa una caricatura del ferrer amb un martell picant a sobre d'una enclusa que porta per nom Hierros Artísticos Fló.³⁴ De nou s'havia canviat la denominació de l'empresa, encara que l'adreça de referència continuava essent la mateixa.

33. *La Vanguardia*, 1-3-1959.

34. Vegeu, per exemple, l'exemplar de *La Vanguardia*, 31-5-1978. Aquesta és la darrera referència que hem trobat a Hierros Artísticos Fló.

32. *La Vanguardia*, 10-6-1956.

En diversos anuncis dels anys seixanta i setanta apareixerà aquest nom i adreça. En realitat, però, sabem que la família Fló va passar a residir al carrer Minerva, núm. 9, on també tenien la fornal.³⁵

Val a dir que, a Jaume Fló Ràfols (nascut el 1912), se'l va emportar amb ella la seva àvia, Eulàlia Samsó Ribas, quan es va traslladar a Barcelona. Com que era molt jove, va anar a l'escola a Barcelona i treballava al taller. Segons es diu, era un ferrer de veritat i va ser, en gran mesura, el responsable de l'empresa fins que, un cop mort el seu oncle, va decidir abandonar-la, per passar a treballar per a la casa Bru. La botiga de Hierros Artísticos Fló va ser visitada sovint pel rector de la parròquia de Sant Pere de Pierola, Mn. Pere Campanyà, el qual cercava que li fessin les làmpades que havien de guarnir l'església després del daltabaix de 1936.³⁶

En definitiva, establerts a Barcelona, els Fló i els seus descendents van venir ben poc més pels Hostalets de Pierola. Vet ací com uns ferrers originaris de Masquefa, al segle XVII, i de Sant Sadurní d'Anoia, al segle XVIII, van saber evolucionar i conquerir espais durant el segle XIX i XX a Piera, Pierola, Sant Quintí de Mediona, Olesa de Bonesvalls i Cervelló. Al llarg de diverses generacions van saber transformar aquest petit taller en un model d'empresa moderna i ben posicionada a la Barcelona del segle XX.

Imatge representant una caricatura de Carles Fló Rius. El ferrer porta un martell als dits de la mà amb el qual pica una construcció que sosté el seu nom. Aquesta construcció s'aguanta sobre l'enclusa de Hierros Artísticos Fló.

35. *Anuario Industrial de Cataluña*, Madrid: Cámara Oficial de la Industria de Barcelona, 1944, p. 264. Aquesta informació ens ha estat subministrada per la Sra. Roser Barranco i Fló.

36. Informació facilitada per la Sra. Roser Barranco i Fló. Segons ella, aquest ferrer va ser el responsable de la construcció de diverses làmpades: una per al monestir de Montserrat i, també, una altra per a alguna de les capelles del claustre de la catedral.

FRANCESC VALLS-JUNYENT (els Hostalets de Pierola, 1966) és professor del departament d'Història Econòmica, Institucions, Política i Economia Mundial de la Universitat de Barcelona, membre del Centre d'Estudis Antoni Capmany de la mateixa universitat i del Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada.

El darrer ferrer de la plaça. Jaume Fló Samsó (1882-1955) i la seva esposa Engràcia Ráfols Puig (1888-1977) el dia del seu casament (1911)

Josep Fló Torner [Terrisser]

Magdalena Tobella Capdevila

Pau Farrès

Maria Rovira

Teresa Vidal Miquel

Joan Fló Tobella (Piera, 1792-?)
Test. 1849

Maria Simon Socarrats

Jaume Fló Tobella (Piera, 1790-?)
Terrisser
Test. 1841

Fidelíssima Bru

Miquel Parcerisas Paret (Bruc)

Teresa Llopart Pasqual (Pierola)

Mariano Badell (Olesa de Bonesvalls)

Teresa Masana (Olesa de Bonesvalls, 1830 - Vallirana, 1922)

Paula Farrés Rovira (Piera, 7-?)

Joan Fló Simon (Piera, 1823-?)
Piera

Josefa Rovira Vendrell (Sitges, 7-7)

Josep Fló Simon (Piera, 1826-Pierola, 1893)
Pierola

Antònia Parcerisas Llopart (Pierola, 1826-7)

Concepció Badell Masana (St. Joan Despí, 1865-1944)

Joan Fló Farrés (Pierola, 1859-Cervelló, 1910)
Esparriguera-Barcelona-Olesa de Bonesvalls-Cervelló

Jaume Fló Parcerisas (1857-1919)
Pierola

Eulàlia Samsó Ribas (~1857-?)

Josep Fló Parcerisas (Pierola, 1867-?)
Pierola

Facundo Fló Parcerisas (Pierola, 1859 - Piera, 1915)
Piera

Maria Segura Socarrats (Rubi, ?- Piera, ?)

Jaume Fló Samsó (1882-1955)
Pierola

Engràcia Ràfols Puig (St. Sadurni, 1888- Hostalets, 1977)

Josep Fló Samsó (1887-1958)
Barcelona

Maria Rius Feliu (Barcelona, 1900- ?)

Evarist Fló Segura (1894-1975)

Claudi Fló Segura (1896-1955)

Josep Fló Segura (Piera, 1885-?)
Piera

Dolors Casals Mata (1887-?)

Es traslladen a Cervelló.
Joan Fló fa de manyà i els fills fan de vidriers a les fàbriques de la població.

Continuen els Fló de cal Ferrer de la Plaça dels Hostalets de Pierola

Continuen els Fló de Hierros Fló (C/ Aragó de Barcelona)

D'aquesta línia descendeixen els Fló, ferrers de Piera